

พระบรมธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน (พระธาตุประจำปีเถาะ)



(ภาพที่ 1 พระบรมธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน (พระธาตุประจำปีเถาะ), cbtthailand.dasta.or.th)

1. ที่มาและความสำคัญ

ตำนานพระธาตุแช่แห้งกล่าวถึงพระพุทธองค์ ขณะมีพระชนมายุ 60 พรรษาได้เสด็จมายังเมืองนันทบุรี โดยมีพระอานนท์ พระรตเถระ พระโสนเถระ พระอุตรเถระ พระเจ้าอโศก ตามเสด็จ พระอินทร์ถือฉัตรกั้น เมื่อมาถึงห้วยไค้ก็จะเสด็จลงสรงน้ำ พญามลราช เจ้าเมืองนันทบุรีได้มาเข้าเฝ้าและถวายผ้าอาบน้ำ จากนั้นพระราชเทวีได้เตรียมอาหารมาถวายแต่ใช้เวลาในการเตรียมนาน จึงมีพุทธทำนายว่าต่อไปเมืองนี้จะมีชื่อว่า เมืองน่าน และได้ประทานพระเกศา 1 เส้น พญามลราชนำไปบรรจุในโกศแก้วฝังไว้บนภูเพียงแล้วก่อเจดีย์ทับไว้ พุทธองค์มีพุทธทำนายต่อไปว่า หลังจากพระองค์ปรินิพพานแล้วให้นำพระธาตุข้อมือข้างซ้ายมาบรรจุไว้

ต่อมาเมื่อพระพุทธรองค์อายุ 70 พรรษา ได้เสด็จกลับมที่เมืองนันทบุรีอีกครั้ง มีพราหมณ์ผู้หนึ่งมาเฝ้าและได้ให้ข้า
ชายไปนำสมอที่แช่น้ำไว้มาถวายแต่สมอนั้นแห้งไปแล้ว จึงมีพุทธทำนายว่าต่อไปที่แห่งนี้จะได้อื่อว่าแช่แห้ง

หลังจากพุทธรองค์ปรินิพานแล้วพระอรหันต์ได้นำพระธาตุข้อมือซ้ายและพระธาตุยอยมาบรรจุรวมกับพระ
เกศธาตุที่แช่แห้งตามพุทธทำนาย และหวังจากพุทธรองค์ปรินิพานได้ 218 ปี พระเจ้าอโศกได้มาสร้างพระเจดีย์
บรรจุพระธาตุไว้ที่แช่แห้งนี้

เมื่อศักราชได้ 714 เจ้าเมืองสุโขทัย ได้มอบพระธาตุ 7 องค์กับพระพิมพ์เงินพิมพ์ทอง อย่างละ 20 องค์
ให้แก่พญาครานเมืองเจ้าเมืองพั้ว ในครั้งนั้นพระมหาเถรธรรมบาลได้ให้ความเห็นว่าควรบรรจุไว้ที่ภูเพียง พญา
ครานเมืองจึงสร้างเจดีย์บรรจุพระธาตุไว้ ในภายหลังได้ย้ายคนจากเมืองพั้วลงมาอยู่ที่ภูเพียง ในขณะที่ก่อสร้างเมือง
ได้นำไม้ไปแช่ไว้ในน้ำเตียนและน้ำลิ่งแต่ฝนไม่ตกไม้จึงแห้ง บริเวณนั้นจึงได้อื่อว่าแช่แห้ง เนื้อหาในตำนานหลังจาก
นี้กล่าวถึงการขึ้นครองเมืองของเจ้านองศ์ต่าง ๆ ซึ่งได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุแช่แห้งอยู่เสมอ

2. ลักษณะพระธาตุ

แม้หลักฐานด้านเอกสารจะระบุถึงการสร้างพระธาตุแช่แห้งว่า น่าจะสร้างขึ้นราวปี พ.ศ. 1 8 9 6 แต่
เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่ปรากฏเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาขึ้น อีกทั้งในช่วงนั้นน่านมีการติดต่อสัมพันธ์
กับสุโขทัย จึงอาจเป็นไปได้ว่ารูปแบบของเจดีย์ในปัจจุบันอาจไม่ใช่รูปแบบในสมัยแรกสร้าง แต่เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้น
ในสมัยหลังจากการบูรณะครั้งใดครั้งหนึ่ง สอดคล้องกับตำนานพงศาวดารที่ระบุว่ามีการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุ
หลายครั้ง โดยลักษณะของพระธาตุแช่แห้งที่ปรากฏในปัจจุบันมีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงระฆังกลมแบบล้านนา
สามารถกำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 (ระหว่าง พ.ศ. 2001-2100) นักวิชาการจัดให้เจดีย์ รูปแบบนี้เป็น
เจดีย์ที่มีพัฒนาการสืบเนื่องมาจากเจดีย์พระธาตุหริภุญชัย จ. ลำพูน จากความคล้ายคลึงกันในด้านทรวดทรง
โดยรวมของเจดีย์ที่สูงสอบ โดยมีลักษณะที่คลี่คลายจากรูปแบบเจดีย์ที่นิยมสร้างกันในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20
สอดคล้องกับพงศาวดารที่ระบุถึงการบูรณปฏิสังขรณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งตรงกับสมัยพระเจ้าติโลกราช
แห่งเมืองเชียงใหม่เข้ายึดเมืองน่าน และส่งท้าวขาก่านมาปกครองโดยท้าวขาก่านนี้เป็นผู้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์
พระธาตุแช่แห้ง ซึ่งคงอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมเป็นอย่างมาก

รูปแบบของเจดีย์พระธาตุแช่แห้งนี้ได้ส่งอิทธิพลให้กับกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาที่เมืองน่านในสมัย
หลัง เช่น พระธาตุยอยหงส์ อ. แม่ริม พระธาตุจอมทอง อ. ปัว และพระธาตุจอมนาง อ. ท่าวังผา



บรรณานุกรม

ชลลดา สัจวร. (2550). เอกสารประกอบนิทรรศการ พระธาตุเจดีย์ประจำปีเกิด. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ น่าน